

V Ə T Ə N T A R İ X İ

fənnin

P R O Q R A M I

Bakı – 2019

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN UNIVERSİTETİ**

V Ə T Ə N T A R İ X İ
(ən qədim dövrdən bizim günlərədək)

Doktorantura və dissertantura hazırlığı üzrə

PROQRAM

BAKİ – 2019

Tərtibçi: tarix üzrə fəlsəfə doktoru
Nüşabə Yavər qızı Quliyeva

Elmi redaktor: tarix üzrə elmlər doktoru,
prof. Qabil Əli oğlu Əliyev

Rəyçilər: tarix üzrə elmlər doktoru
prof. Anar İsgəndərov,
tarix üzrə elmlər doktoru
prof. Zabil Bayramov

N.Y.Quliyeva. Azərbaycan tarixi (Ən qədim dövrdən bizim günlərədək). Doktorantura və dissertantura hazırlığı üçün fənn proqramı. Bakı, Azərbaycan Universiteti, 2019, 28 s.

Proqram Doktorantura və dissertantura pilləsi üzrə qəbul imtahanlarına hazırlaşmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Proqramda Azərbaycan tarixinin bütün dövrlər üzrə əsas problemləri qeyd olunmuşdur. Doktorantura və dissertantura pilləsi üzrə qəbul imtahanlarına hazırlığı asanlaşdırmaq üçün hər dövrün önəmli elmi məsələləri üzrə əsas qaynaqlar, zəruri tarixi ədəbiyyat göstərilmişdir.

Ön söz

Vətən tarixi ixtisası üzrə Azərbaycan Universitetinin doktorantura və dissertantura pilləsi üzrə qəbul imtahanlarına hazırlaşmaq üçün tərtib edilmiş bu proqram ən qədim çağlardan müasir dövrə kimi bütün mərhələləri əhatə edir.

Bu fənn üzrə qəbul imtahanı zamanı Azərbaycanın ən qədim sakinləri, yerli və gəlmə tayfalar, qədim dövlət və cəmiyyətlərin yaranması və qarşılıqlı münasibətləri, yadelli basqınları, feodalizm quruluşunun yaranması və xüsusiyyətləri, Xristianlıq və İslam dinlərinin qəbul edilməsi və doğurduğu nəticələr, qonşu dövlətlərlə qarşılıqlı münasibətlər, Rusiya işğallarına qarşı mübarizə haqqında geniş bilgi verilməlidir. Həmçinin ermənilərin Azərbaycana köçürülməsi, yerli müsəlman-türk əhalisini zorla doğma torpaqlarından sıxışdırması, erməni qatı millətçi təşkilatlarının terrorçuluq fəaliyyəti, erməni dövlətlərinin mövcud olduğu bütün dövrlərdə qonşularına qarşı təcavüzkarlıq siyasəti yeritməsinə xüsusi diqqət yetirməlidir. Ermənistanda tarixən yaşamış yerli azərbaycanlı əhalinin zorla deportasiya edilməsi və monoetnik respublika yaradılması kimi məsələlərdən ətraflı bəhs edilməlidir.

Azərbaycanın müasir vəziyyəti, silahlı münaqişələr və onların həlli istiqamətində atılan addımlar, Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə inteqrasiyası problemləri də ciddi şərh tələb edir. Bu mövzuların şərhı zamanı dünya birliyinin, beynəlxalq təşkilatların Azərbaycana münasibətdə ikili standartlardan çıxış etməsinin obyektiv və subyektiv səbəblərini əsaslı şəkildə diqqətə çatdırmağı bacarmaq, gəncləri belə vəziyyətlərdən çıxış yollarını tapmağa istiqamətləndirmək tələb olunur.

Azərbaycan tarixi haqqında ədəbiyyat tövsiyyə edilərkən, Sovet dövründə nəşr edilmiş əsərlərə, xüsusən də gürcü və erməni müəlliflərinin əsərlərinə tənqidi yanaşılması zəruriliyi qeyd olunmalıdır. Həmçinin mövzu üzrə sənəd topluları üzərində işləmək zamanı diqqətli olmaq, mənbənin nə dərəcədə gerçəkiliyi əks etdirdiyini aydınlaşdırmağa çalışmaq lazımdır. Yalnız bu yolla müxtəlif fakt və hadisələr haqqında müstəqil araşdırma aparmaq və obyektiv, qərəzsiz nəticə çıxarmaq mümkündür.

GİRİŞ

Azərbaycan tarixi fənninin predmeti, məqsəd və vəzifələri. Öyrənilməsi və tədrisinin əsas cəhətləri.

«Azərbaycan» adının yaranması və mənası ilə bağlı əsas fikir və mülahizələr. Azərbaycanın tarixi-coğrafi həddləri. Cənubi və Şimali Azərbaycan.

Azərbaycanın əhalisi. Etnik tərkibi. Əsas dil ailələri və qrupları. Müasir demoqrafik vəziyyəti.

Azərbaycanın müasir siyasi vəziyyəti, inzibati sərhədləri. Müstəqil dövlətçiliyin bərpası. Azərbaycan tərkibində muxtar qurumların yaranması səbəbləri və nəticələri.

Azərbaycan tarixi fənninin öyrənilməsinin əhəmiyyəti. Azərbaycan tarixinin Ümumdünya tarixində yeri. Digər fənlərlə əlaqələri.

Azərbaycan tarixinin dövrləşdirilməsi problemi. Əsas nəzəriyyə və mülahizələr.

Qaynaqların təsnifatı.

Yazılı mənbələr: daş kitabələr, mixi yazılar. Qədim Şərq mənbələri. Antik müəlliflər Azərbaycan və Azərbaycanlılar haqqında. Suriya, Bizans mənbələri. Qədim yerli mənbələr: Albaniya tarixi, Moksevay Kartlisay, Erməni tarixləri. Hüquqi və kilsə ədəbiyyatı.

Orta əsr tarixçi və xronistləri Azərbaycan və azərbaycanlılar haqqında. Ərəb tarixçi və coğrafiyaşünasları Əl-Kufi, Əl-Bəlazuri, Əl-Fərabi, Əl-İstəxri, İbn əl-Əsir, Yaqut əl-Həməvinin əsərlərinin Azərbaycanşünaslıq üçün əhəmiyyəti.

Farsdilli qaynaqlar. F.Rəşidəddin, H.Qəzvini, H.Rumlu, I.Münşinin əsərlərində Azərbaycan tarixi problemlərinin şərh. Osmanlı müəlliflərinin əsərlərində Azərbaycan tarixi məsələləri. Övliya Çələbinin «Səyahətnaməsi». Orta yüzilliklərin yerli qaynaqları. «Dərbəndnamə». Parsadan Qorqicanidze və Təbrizli Arakelin əsərlərinin mənbə kimi əhəmiyyəti.

Avropa səyyah və tarixçilərinin əsərləri, gündəlik və yol qeydləri. Diplomatik yazışmalar.

Rus mənbələri. XVIII-XIX əsrlərdə rus səyyah, məmur və alimləri Azərbaycan haqqında. Rəsmi sənədlər. Qafqaz Arxeoqrafiya Komissiyasının Axtarışları.

Digər mənbələr:

Arxeoloji və etnoqrafik tədqiqatlar. Linqvistika, numizmatika, antropologiya, geneologiya və digər elmlərin nailiyyətlərinin mənbəşünaslıq baxımından əhəmiyyəti.

Azərbaycan tarixinin tarixşünaslığı.

Orta əsrlər dövrü tarixi ədəbiyyatının xarakterik cəhətləri. Salnamə və xronikaların Azərbaycan tarixşünaslığında yeri.

Yeni dövr tarixçiləri və tarixi əsərləri: A.Bakıxanov, M.Kazımbəy. «Qarabağnamələr», XIX əsrin sonu – XX əsrin başlanğıcında Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi sahəsində fundamental tədqiqatlar.

Sovet dövründə Azərbaycanşünaslığın nailiyyətləri. Çoxcildli akademik nəşrlər: uğurları və kəsirləri. Monoqrafiyalarda Azərbaycan tarixi problemlərinin şərh məsələləri. Z.M.Bünyadov, Ə.S.Sumbatzadə, Y.M.Mahmudov, O.Əfəndiyev və digər tədqiqatçıların əsərlərində məsələlərin araşdırılmasına fərqli yanaşmalar.

Azərbaycan tarixi problemlərinin Avropa və Amerika tarixşünaslığında araşdırılması vəziyyəti. Diskussiya obyektinə olan əsas məsələlər.

Azərbaycan tarixinin öyrənilməsinin müasir vəziyyəti və perspektivləri.

I HISSƏ
AZƏRBAYCAN QƏDİM VƏ ORTA YÜZİLLİKLƏR DÖVRÜNDƏ

AZƏRBAYCAN ƏN QƏDİM DÖVRDƏ

Azərbaycanın relyefinin formalaşması. Təbii-coğrafi şəraiti. Flora və faunasının xarakterik cəhətləri.

Azərbaycan ərazisində ən qədim insan izləri. Borçalıda 2 milyon il əvvələ aid insan qalıqları. Gürcü və alman alimlərinin son tədqiqatları. Azıxantrop.

Daş dövrü abidələri. İlk insan məskənləri: Azıx mağarası, Damcılı, Qazma, Buzeyir və s. mağara düşərgələri. Əhalinin yayılması.

Əkinçilik və maldarlığa keçilməsi. Ən qədim əkinçilik məskənləri. Süni suvarma izləri. Sənətkarlıq sahələri. Metalın kəşfi. Metalışləmə sənəti. Dulusçuluq, toxuculuq.

Tunc dövrü abidələri. Kür-Araz mədəniyyətinin bütün Azərbaycan regionuna yayılması. Əsas əkinçilik və sənətkarlıq mərkəzləri. Kür-Araz mədəniyyətinin xarakterik cəhətləri və qonşu regionlarla əlaqələr.

Dəmir dövrü abidələri. Sənətkarlıq sahəsində baş verən dəyişikliklər. Əkinçiliyin inkişafı. Süni suvarma şəbəkələri. Maldarlığın inkişafı. Maldarlıq təsərrüfatının xarakterik cəhətləri. Maldar tayfaları.

Əmlak bərabərsizliyinin dərinləşməsi. Xüsusi mülkiyyətin yaranması. Azərbaycanın müxtəlif hissələrində tarixi inkişaf sürətlərinin fərqli olması.

Azərbaycan xalqının təşəkkülü problemi. Əsas dil qrupları və onların yayılması. Antropoloji tiplər. Azərbaycanın yerli və gəlmə sakinləri.

Azərbaycan sakinlərinin ilkin dini təsəvvürləri. Ovsun və totemlər. Büt-xana və məbədlər.

İbtidai incəsənət nümunələri. Qobustan, Gəmiqaya rəsmləri. Gil fiqurlar. Şəhər və qalalar inşası. Memarlığın inkişafı.

AZƏRBAYCAN QƏDİM DÖVRDƏ.
QƏDİM TAYFA BİRLİKLƏRİ VƏ DÖVLƏTLƏR

İlkin tayfa birlikləri və dövlət qurumları. E.ə. III-II minilliklərdə Azərbaycanın cənubundakı siyasi birliklərin İkiçayarası ilə əlaqələri. Kutı, Lullubi dövlət qurumları. Kassilər. Urartu hökmdarlarının Araz çayından şimala yürüşləri. Assuriya və digər qonşu dövlətlərlə əlaqələr.

Azərbaycanın cənubunda yaşayan tayfalar və tayfa birlikləri e.ə. I minilliyin başlanğıcında. Manna dövləti. Manna tayfalarının Urartu və Assuriya basqınlarına qarşı mübarizəsi.

Kimmer, İskit yürüşləri. Saklar. İskit xaqanlığı. İskitlərin Azərbaycan tarixində yeri. Yunanların Azərbaycan vasitəsi ilə Şərq ölkələri ilə ticarət əlaqəsi yaratmaları.

Şimali və Cənubi Azərbaycan e.ə. I minilliyin ortalarında. Midiya və İranın Cənubi Azərbaycanda ağalığı. Şimali Azər-baycanın qədim sakinləri: məskunlaşdıqları ərazilər, dilləri, təsərrüfat həyatı.

Makedoniyalı İsgəndərin Şərqə hərbi yürüşü və onun Azərbaycan üçün nəticələri. Azərbaycanda müstəqil və yarımmüstəqil dövlətlərin yaranması. Atropaten, Albaniya. Erməni şahlarının işğalçılıq siyasəti. E.ə. I minilliyin sonu – yeni eranın başlanğıcında Azərbaycan dövlətlərinin qonşularla münasibətləri.

Azərbaycanlıların Parfiya və Qədim Romaya qarşı mübarizəsi. Azərbaycan-Parfiya əlaqələri. Roma sərkərdəsi Pompeyin Azərbaycana yürüşü və onun nəticələri. Digər Roma sərkərdələrinin Azərbaycana yürüşləri.

Azərbaycan yeni eranın ilk əsrlərində. Atropatendə Arşakilər sülaləsinin hakimiyyətə gəlməsi. Alanlar. Alan tayfalarının Albaniya və Atropatənə yürüşləri.

Azərbaycanın qədim dövlət və cəmiyyətlərinin ictimai quruluşu və xüsusiyyətləri. Köləlik. Dini görüşlər. «Avesta» və Azərbaycan. Mədəniyyət və incəsənət nümunələri.

AZƏRBAYCAN ERKƏN ORTA ƏSRLƏRDƏ. FEODAL MÜNASİBƏTLƏRİNİN YARANMASI

Feodal münasibətlərinin yaranması və xüsusiyyətləri. Feodal təsərrüfatı. Torpaq sahibliyi. İrsi və şərti torpaq mülkləri. Feodallar və asılı əhali zümrələri. Əsas vergi və mükəlləfiyyətlər.

Azərbaycanın əhalisi və dövlətləri III-VII əsrlərdə. Azərbaycan uğrunda Bizans və Sasani imperiyalarının müharibələri və yekunları. Azərbaycanın Sasanilərdən asılı hala düşməsi. Sasani ağalığı dövründə vergi və mükəlləfiyyətlər. Feodal zülmünə və Sasani əsarətinə qarşı mübarizə.

Hun yürüşləri və Azərbaycan. Bulqarlar. Savirlər. Azərbaycanın etnik simasının formalaşmağa başlaması. Türk tayfalarının Azərbaycanda etnik-siyasi proseslərdə rolu. Azərbaycan xalqının təşəkkülü.

Atəşpərəstlik. Xristianlığın yayılması. Feodal münasibətlərinin inkişafında dinin rolu. Kilsənin cəmiyyətdə yeri.

Mədəniyyətin inkişafı. Alban əlifbası. Elm mərkəzləri. İncəsənət. Memarlıq abidələri. Müdafiə sədləri. Qalalar.

AZƏRBAYCAN VII-IX ƏSRLƏRDƏ. AZƏRBAYCAN UĞRUNDA ƏRƏB-BİZANS- XƏZƏR MÜHARİBƏLƏRİ

Ərəb işğalları ərəfəsində Azərbaycanın iqtisadi, ictimai, siyasi vəziyyəti. Azərbaycan uğrunda Sasani-Bizans rəqabətinin kəskinləşməsi.

Xəzər xaqanlığının yaranması. Azərbaycana Xəzər yürüşləri. Azərbaycana ilk ərəb yürüşləri və ona qarşı mübarizə. Cavanşir. Ərəblərin Azərbaycanda möhkəmlənmək cəhdləri. VII əsrin ortaları və ikinci yarısında Azərbaycan uğrunda Ərəb-Bizans-Xəzər mübarizəsinin güclənməsi. Azərbaycan uğrunda Ərəb-Bizans, Ərəb-Xəzər müharibələri və onların Azərbaycan üçün faciəli nəticələri.

VIII-IX əsrin birinci yarısında Azərbaycanda ərəb ağalığı. İnzibati idarə sistemi. Vergi və mükəlləfiyyətlər. Torpaq sahibliyində baş verən dəyişikliklər. Yerli feodalların sıxışdırılması. Ərəb xilafətinin köçürmə siyasəti. Azərbaycanda ərəb ailələrinin yerləşdirilməsi.

İslamın yayılması. Erməni və alban kilsələrinə xilafətin fərqli münasibəti. Erməni kilsəsinin mövqeyinin möhkəmlənməsi.

Ərəb ağalığına və feodal zülmünə qarşı xalq çıxışları. Xürrəmilər hərəkatı. Babək. Azadlıq mübarizəsinin nəticələri. Azərbaycanda ərəb təsirinin zəifləməsi. Müstəqillik meyllərinin artması.

Mədəniyyətin inkişafı. Məktəb və mədrəsələr. Elmin inkişafı. Ədəbi abidələr. Ərəb dünyası və İslam mədəniyyəti ilə tanışlığın Azərbaycan xalqları üçün əhəmiyyəti.

AZƏRBAYCANIN FEODAL DÖVLƏTLƏRİ IX ƏSRİN İKİNCİ YARISI - XI ƏSRİN ORTALARINDA

IX əsrin ortaları və ikinci yarısında Azərbaycanın ictimai-iqtisadi və siyasi vəziyyəti. Yarımüstəqil və müstəqil feodal dövlətlərinin yaranması.

Şirvanşahlar dövləti. Tiflis, Dərbənd əmirlikləri. Sacilər dövləti. Saci hökmdarlarının Cənubi Qafqazı tutmaları. Salarilər dövlətinin yaranması və parçalanması. Azərbaycanda öz təsirini gücləndirmək uğrunda Bizans imperatorlarının gürcü və erməni feodalları ilə yaxınlaşmaq cəhdləri. IX əsrin ikinci yarısı - X əsrdə etnik vəziyyətin xarakterik cəhətləri.

Rusların (slavyanların) Azərbaycana yürüşləri və onun fəlakətli nəticələri.

AZƏRBAYCAN XI ƏSRİN İKİNCİ YARISI - XIII ƏSRİN BAŞLANGICINDA

Səlcuq sultanlarının Azərbayanı özlərinə tabe etmələri. Səlcuq türklərinin Azərbaycana

axınlarının nəticələri. Səlcuq imperiyasının parçalanması və Azərbaycanda müstəqillik uğrunda mübarizə. Atabəylər (Eldənizlər) və Şirvanşahlar dövlətləri. XII-XIII əsrin əvvəllərində Şirvan-Gürcüstan münasibətləri. XII-XIII əsrin ilk onilliklərində qıpçaqlar. Qıpçaq-Azərbaycan əlaqələri.

Feodal münasibətlərinin xarakterik cəhətləri. Torpaq sa-hibliyində yeniliklər. Əsas vergilər.

Maarifin və mədəniyyətin inkişafı. Elm mərkəzləri. Mədrəsələr. Nizami Gəncəvi. Azərbaycan xalqlarının mədəni əlaqələri. Müsəlman intibahı və Azərbaycan. Azərbaycan intibahı məsələsi.

AZƏRBAYCANIN MONQOL İŞGALLARI VƏ ƏSARƏTİNƏ QARŞI MÜBARİZƏSİ

Azərbaycanın feodal dövlətləri monqol yürüşləri ərəfəsində. Monqolların Azərbaycana birinci yürüşü. Təbrizin müdafiəsi. Monqolların Azərbaycanın içərilərinə soxulması. Beylə-qan, Şamaxı və digər şəhərlərin müdafiəsi.

Azərbaycanın feodal hakimlərinin monqollara qarşı birgə mübarizə cəhdləri. Gürcüstan-Şirvan əlaqələri. Qıpçaqların Azərbaycana hücumları. Gürcülərin Arana qarətçilik yürüşləri.

Cəlaləddinin Azərbaycana hücumu. Atabəylər dövlətinin süqutu. Azərbaycan torpaqlarının işğalı. Şirvanla və qıpçaqlarla əlaqələr.

Çormoğunun başçılığı ilə monqolların Azərbaycana yeni yürüşü. Cəlaləddinin Azərbaycandan qovulması. Aranın və Şirvanın monqollar tərəfindən işğalı. Azərbaycanda monqol canişinliyinin yaradılması. Monqol xanlarının Azərbaycan əyanlarını sıxışdırması. Torpaq sahibliyində dəyişikliklər. Şəhər həyatının tənəzzülü.

Hülakü xanın Ön Asiyaya və Azərbaycana yürüşü. Hülakülər (Elxanilər) dövlətinin yaranması. Azərbaycana Qızıl Ordunun yürüşləri. Azərbaycan uğrunda Elxani-Qızıl Ordu müharibələri və nəticələri.

Monqol ağalığının fəlakətli nəticələri. Vergi və mükəlləfiyyətlər. Xalq çıxışları. Etnik proseslər. Elxanilər dövlətinin tənəzzülü. Çobani əmirlərinin özbaşınalığı. Azərbaycanda müstəqillik meyillərinin güclənməsi.

Monqol ağalığı dövründə İslam və Xristian dinlərinə münasibətdə fərqli yanaşma. Büt-pərəstliyin dirçəldilməsi cəhdləri.

XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycan xalqlarının mədəni həyatındakı dəyişikliklər.

AZƏRBAYCAN XIV ƏSRİN ORTALARI - XV ƏSRDƏ

Cəlairilər dövlətinin yaranması. Şirvanın müstəqillik qazanması. Azərbaycanda cəlairilərin ağalığı.

Toxtamışın və Teymurun Azərbaycana yürüşləri və onların yerli əhali üçün acınacaqlı yekunları. Azərbaycanda Teymurun ağalığı. Azərbaycan xalqının Teymurun və varis-lərinin ağalığına qarşı mübarizəsi. Gürcüstanın müstəqillik qazanması.

Baharlı dövlətinin yaranması. Şirvanın və Gürcüstanın tabe edilməsi uğrunda mübarizə. Azərbaycanda ağalıq uğrunda Baharlı və Bayandurlu hökmdarlarının rəqabəti. Bayandurlu dövlətinin yaranması və Azərbaycanda möhkəmlənmək cəhd-ləri. Uzun Həsənin Gürcüstana yürüşləri.

Azərbaycanın Bayandurlu və Osmanlı dövlətləri arasında rəqabət meydanına çevrilməsi. Malatya və Otluqbeli döyüşlərinin Azərbaycan üçün nəticələri.

Ərdəbil feodallığı. Səfəvi şeyxlərinin Şirvana və Dağıstana yürüşləri.

Şimali Azərbaycan xalqlarının müstəqillik uğrunda mübarizəsi. Əmir Teymurun Şimali Azərbaycana yürüşlərinin nəticələri.

Azərbaycan dövlətlərinin Qərbi Avropa ilə əlaqələri.

Feodal torpaq sahibliyi. Təsərrüfat həyatı. Sənətkarlıq sahələri. Şəhərlər. Ticarətin inkişafı.

XIV-XV əsrlərdə Azərbaycan xalqlarının mədəniyyəti. Mədrəsələr. Elm. N.Tusi. F.Rəşidəddin. Ədəbiyyatın inkişafı. Memarlıq abidələri. Azərbaycan xalqlarının mədəni

əlaqələri.

AZƏRBAYCAN XVI ƏSRDƏ. AZƏRBAYCAN UĞRUNDA SƏFƏVİ-OSMANLI MÜHARİBƏLƏRİ

XV əsrin sonu – XVI əsrin başlanğıcında Azərbaycanda sosial-iqtisadi və ictimai vəziyyət. Feodallar və kəndlilər. İri torpaq sahiblərinin güclənmələri. Sənətkarlıq və ticarətin vəziyyəti. Ticarət yolları.

Azərbaycan Səfəvi dövlətinin yaranması. Səfəvi şahla-rının Azərbaycanda ərazi işğalları. Azərbaycanda Səfəvi dövlə-tinin idarəçilik sistemi. Torpaq sahibliyində dəyişikliklər. Vergilər. İqtisadi vəziyyət. Şəhərlər. Sənətkarlıq və ticarət.

Azərbaycan uğrunda Səfəvi-Osmanlı müharibələrinin başlanması. Çaldıran döyüşü. XVI əsrin 30-40-cı illərində hərbi əməliyyatlar. Amasiya sülhü.

XVI əsrin 70-80-ci illərində hərbi əməliyyatların gedişi. Osmanlı sultanlarının və Kırım xanlarının Azərbaycana hərbi yürüşləri. Azərbaycanın çox hissəsinin Osmanlı imperiyası tərəfindən işğalı. İstanbul sülhü.

Azərbaycanda Osmanlı dövlətinin möhkəmlənmək cəhd-ləri. İnzibati idarəçilik sistemində dəyişikliklər. Vergi toplan-ması. Osmanlı ağalığının Azərbaycan xalqının həyatında yarat-dığı çətinliklər.

Azərbaycanla Avropa arasında ticarətdə Xəzər-Volqa su yolundan istifadəyə başlanması.

AZƏRBAYCAN XVII ƏSRİN BİRİNCİ YARISINDA

Azərbaycan XVI əsrin sonu – XVII əsrin başlanğıcında. Azərbaycanın iqtisadi, ictimai-siyasi vəziyyəti. Osmanlı dövlətinin Azərbaycanda tətbiq etdiyi inzibati-idarəçilik sistemi. Vergi və mükəlləfiyyətlər. Xalq kütlələrinin həyat şəraitinin pisləşməsi. Osmanlı ağalığına qarşı mübarizə. Cəla-lilər hərəkatı. Koroğlu.

Səfəvi dövlətində islahatlar. I Şah Abbasın ordu quruculuğu və idarəçilik sahəsində tədbirləri. Azərbaycanda köçü-rmə siyasəti. «Böyük sürgün».

XVII əsrin əvvəllərində Azərbaycan uğrunda Səfəvi-Osmanlı müharibələri. Səfəvi qoşunlarının hərbi uğurları. II İstanbul və Mərənd sülh müqavilələri. I Şah Abbasın Gürcüstana yürüşü. Hörmüzün Portuqaliyadan geri alınması. Böyük İpək yolunun istiqamətinin İran körfəzinə doğru dəyişdirmək cəhdləri.

XVII əsrin 20-30-cu illərində hərbi əməliyyatların gedişi. Səfəvi dövlətinin Azərbaycanda və Dağıstanda mövqeyini möhkəmləndirməsi. Qəsri-Şirin (Zahab) sülhü və onun Azərbaycan üçün nəticələri.

Səfəvi-Osmanlı müharibələrinin Azərbaycan üçün faciəli yekunları. Şərqlə Qərb arasında Azərbaycandan keçən ənənəvi karvan yollarının əhəmiyyətinin azalması. Azərbaycanın xarici ti-carət əlaqələrinin zəifləməsi. Beynəlxalq ipək ticarəti əməliyyatları miqyasının kiçilməsi və onun Azərbaycan iqtisadiy-yatına təsiri. Təsərrüfatda böhran meyllərinin güclənməsi.

Səfəvi-Osmanlı müharibələrinin Azərbaycanın mədəni həyatına təsiri. İsgəndər bəy Münşi. Alim və şairlərin xarici ölkələrə mühacirət etmələri.

II HİSSƏ YENİ DÖVR

AZƏRBAYCAN XVII ƏSRİN ORTALARI VƏ İKİNCİ YARISINDA

Azərbaycanda sabitliyin bərqərar olması. Kənd təsə-rrüfatının inkişafı. Əkinçilik və bağçılıq sahəsində uğurlar. Süni suvarma sistemlərinin təkmilləşdirilməsi.

Şəhərlər və şəhər təsərrüfatı. Sənətkarlıq və ticarətin inkişafı. Səfəvi dövlətinin daxili və

xarici ticarətində erməni tacirlərinin imtiyazlı mövqeyi. Azərbaycanın Avropa ilə ipək ticarətinin erməni ticarət kompaniyasının inhisarına keçməsi.

Səfəvi şahlarının erməni kilsəsini himayə etməsi. Gürcü və erməni xristian əhalisinin vəziyyəti. Eçmiədzin katali-kosunun Avropadan yardım almaq cəhdləri. Gürcü əsilzadələrinin Səfəvi sarayında yüksək vəzifələr tutması.

Avropa səyyahları Azərbaycanın ictimai-siyasi və iqtisadi həyatı haqqında.

XVII əsrin son onilliklərində Azərbaycanın Səfəvi mülk-lərində iqtisadi vəziyyət. Maliyyə sisteminin tənəzzülü.

XVII əsrin ortalarında Şərqi Gürcüstanda Səfəvi ağalığı. Gürcü şahlarının hakimiyyətini məhdudlaşdırmaq cəhdləri. Azərbaycanın qonşu xalqlarla qarşılıqlı münasibətləri. Azər-baycanın Rusiya, Osmanlı və digər dövlətlərlə əlaqələri.

Rusiyanın zərbaycana soxulmaq cəhdlərinin güclənməsi. Sunja və Terek çayları boyunda kazak məskənlərinin yara-dılması cəhdləri. Səfəvi dövlətinin və Dağıstan feodallarının bu cəhdlərə qarşı mübarizəsi.

AZƏRBAYCAN XVIII ƏSRİN BİRİNCİ YARISINDA

XVIII yüzilliyin başlanğıcında Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində. Avropa dövlətlərinin və Rusiyanın Şərq siyasətində Azərbaycan məsələsi. Səfəvi dövlətinin ərazisini nüfuz dairələrinə bölmək istiqamətində ilk addımlar.

Azərbaycan XVIII əsrin başlanğıcında. Səfəvi dövlətinin vergi və mükəlləfiyyətləri artırması. Vergi toplanmasında və idarəçilikdə məmur özbaşınalığı və rüşvətxorluğu. Əhalinin vəziyyətinin ağırlaşması. Feodal zülmünə qarşı xalq çıxışları. Şirvanda və Dağıstanda üsyanlar. Hacı Davud və Surxay xan.

Rusiyanın Azərbaycanda möhkəmlənmək cəhdləri. A.Vo-lınskinin Azərbaycana və İrana səfəri. I Pyotrun Xəzərsahili vilayətlərə işğalçılıq yürüşü. Xəzərsahili vilayətlərdə hərbi əməliyyatlar. Xəzərsahili torpaqların Rusiyaya birləşdirilməsi. Peterburq sülhü.

Osmanlı sultanlarının bütün Azərbaycanı ələ keçirmək cəhdləri. Rusiya təcavüzünə qarşı Azərbaycan əhalisinin Os-manlı dövlətindən yardım istəmələri.

Azərbaycanı bölüşdürmək uğrunda Osmanlı-Rusiya mü-barizəsi. İstanbul müqaviləsi. Osmanlı dövlətinin Azərbaycanda mövqeyini möhkəmlətmək siyasəti. Osmanlı qoşunlarının Şərqi Gürcüstana və Azərbaycana yürüşləri. Azərbaycanın çox hissəsinin Osmanlı dövlətinə birləşdirilməsi.

Səfəvi dövlətinin süqutu və onun Azərbaycan üçün fəla-kətli nəticələri. Azərbaycanın müharibə meydanına çevrilməsi.

Nadirin başçılığı altında yerli əhalinin yadelli işğalçılara qarşı mübarizəsinin başlanması. Rusiyanın Xəzərsahili ərazi-lərdən qovulması. Rəşt və Gəncə müqavilələri. Nadirin Osmanlı dövlətinə birləşdirilmiş əraziləri geri almaq üçün apardığı hərbi əməliyyatlar və onların nəticələri.

Nadir şahın Azərbaycanda ağalığı. İnizibati idarəçilikdə dəyişikliklər. Vergi və mükəlləfiyyətlərin artırılması. Dövləti möhkəmləndirmək tədbirləri. Aramsız müharibələrin və ver-gilərin artırılmasının əhalinin maddi vəziyyətini pisləşdirməsi. Azərbaycanda xalq üsyanları. Nadir şahın yaratdığı imperiyanın süqutu və onun Azərbaycan üçün nəticələri.

AZƏRBAYCAN XVIII ƏSRİN İKİNCİ YARISINDA.

XVIII əsrin ortaları və ikinci yarısında Azərbaycanın iqtisadi, ictimai və siyasi vəziyyəti. Müstəqil dövlətlərin və feodallıqların yaranması və qarşılıqlı münasibətləri.

Quba xanlığının Xəzərsahili vilayətlərdə möhkəm-lənməsi. Fətəli xanın xarici siyasəti. Qarabağ xanlığının Azərbaycanın cənubunda və mərkəzində möhkəmlənmək cəhdləri. Feodal hakimlər. Böyük dövlətə çevrilmək uğrunda xanlıqların mübarizəsi.

Rusiyanın Azərbaycanda möhkəmlənmək sahəsində yeni addımları. Akademik

S.Q.Qmelinin ekspedisiyaları və onun nəticələri. Azərbaycan feodallarının Rusiyanın işğalçılıq siya-sətinə qarşı mübarizəsi.

XVIII əsrin 60-80-ci illərində Rusiyanın Azərbaycana soxulmaq cəhdləri. Georgiyevsk müqaviləsi. Ermənilərin Azər-baycanda xristian dövləti yaratmaq cəhdlərinin güclənməsi. Rusiyanın Azərbaycanda möhkəmlənmək üçün erməni amilin-dən yararlanmağa çalışması.

XVIII əsrin sonunda Rusiyanın və Qacarlar dövlətinin Azərbaycanda möhkəmlənmək uğrunda rəqabəti. Qacarin yürüşləri. Şuşanın müdafiəsi. Rus ordusunun Azərbaycanın içərilərinə yürüşü və yekunları.

XVII-XVIII ƏSRLƏRDƏ AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ

Maarif və məktəblər. Elmi biliklərin yayılması. Azərbaycanın əsas elm və maarif mərkəzləri. Görkəmli elm xadimləri.

Azərbaycan tarixi üzrə yeni əsərlər yazılması. Məhəmməd Tahir Vahid. XVIII əsrdə Nadir şahın yürüşləri haqqında əsərlər yazılması istiqamətində addımlar.

Azərbaycanda kitab nəşrinin başlanması təşəbüsləri. Kitab üzü köçürülməsinin geniş miqyas alması və kitabxanaların çoxalması.

Ədəbiyyatın inkişafı. Görkəmli ədib və şairlər. Əsas ədəbi cərəyanlar. M.P.Vaqif, M.V.Vidadi.

İncəsənətin inkişafı. Memarlıq abidələri. Şəki və İrəvan xan sarayları. Miniatur və bədii tikmələr. Xalq sənətləri.

Azərbaycan xalqının mədəni əlaqələri. Dünya və Avropa mədəniyyətinin inkişafına Azərbaycan xalqının töhfələri.

AZƏRBAYCANIN RUSİYA TƏRƏFİNDƏN İŞĞALI

XIX əsrin başlanğıcında Azərbaycanda sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyət. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində. Qərbi Avropanın Azərbaycanda Rusiya imperiyasının möhkəmlənmək cəhdlərinə qarşı mübarizəsi. Azərbaycan uğrunda Rusiya-İngiltərə, Rusiya-Fransa rəqabəti.

Rusiyanın Azərbaycanda işğallara başlaması. Azərbaycanın birləşdirilməsi üçün aparılan hərbi əməliyyatlar. Azərbaycan əhalisinin işğalçılara qarşı mübarizəsi. Cavad xan.

Birinci Rusiya-İran müharibəsinin başlanması. Rus ordu-sunun İrəvan istiqamətində hücumu. Qəmərli döyüşü. Əsas hərbi əməliyyatlar. Rusiyanın Azərbaycanda yeni ərazi işğallarına qarşı mübarizə. Kürəkçay müqavilələri.

Osmanlı dövlətinin Azərbaycanda Rusiya işğallarına qarşı çıxması. 1806-1812-ci illər Rusiya-Osmanlı müharibəsi zamanı Azərbaycanda əsas hərbi əməliyyatlar. Buxarest sülhü və Rusiya-Osmanlı müharibəsinin Azərbaycan üzrə yekunları. Rusiyanın Şimali Azərbaycan torpaqlarında möhkəmlənməsi.

Gülüstan sülhü və Rusiya-İran müharibəsinin Azərbaycan xalqının tarixi taleyində rolu. Rusiyanın Xəzər hövzəsində hegemonluğu.

Rusiyanın Azərbaycanda müstəmləkə idarə üsulu yaratmaq sahəsində tədbirləri. Yerli idarəçiliyin ləğvi. Çarizmə tərəf keçmiş yerli hakim sülalə üzvlərinə münasibətin dəyişməsi. Komendant idarə üsulu. Rus hərbiçilərinin özbaşınalığı və rüşvətxorluğu. Ruslaşdırma siyasəti.

XIX əsrin 20-ci illərində Rusiyanın Azərbaycanda mövqeyini möhkəmləndirməsinə qarşı İngiltərə, Osmanlı və İran dövlətlərinin tədbirləri. İran ordusunun yeniləşdirilməsinə İngiltərənin yardımı. Rusiya əleyhinə Osmanlı-İran anlaşması.

İkinci Rusiya-İran müharibəsinin başlanması. Əsas dö-yüşlər. Rusiya ağalığına qarşı Azərbaycanda üsyanlar. Rus ordusunun Azərbaycanda yeni işğalları. Erməni əhalisinin rus ordusuna yardımları. Türkmənçay sülhü və onun Azərbaycan üçün nəticələri.

«Erməni vilayəti»nin yaradılması. Ermənilərin Şimali Azərbaycana köçürülməsi və

Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirilməsi.

1828-1829-cu illər Rusiya-Osmanlı müharibəsi. Azər-baycanda aparılan hərbi əməliyyatlar. Ədirnə sülhü və onun Azərbaycan üçün nəticələri. Axalsix, Axalkalaki bölgələrindən müsəlman-türk əhalinin sıxışdırılması. Yeni işğal edilən bölgələrə ermənilərin yerləşdirilməsi.

ŞİMALİ AZƏRBAYCAN XIX ƏSRİN 30-50-Cİ İLLƏRİNDƏ

XIX əsrin 30-50-ci illərində Rusiyanın Azərbaycanda müstəmləkə rejimini təkmilləşdirmək tədbirləri. Hərbi-inzibati idarəçilik. Şimali Azərbaycana rus, alman və ermənilərin köçürülməsi. Çarizmin demoqrafik vəziyyətin dəyişdirilməsi sahəsində tədbirləri.

Müstəmləkə əsarəti əleyhinə və antifeodal xalq çıxışları: iştirakçıları, tələbləri. Çarizmin üsyanları yatırmaq üçün tədbirləri. Üsyanların nəticələri.

XIX əsrin 40-cı illərində inzibati idarəçilik, məhkəmə sistemində dəyişikliklər. Şimali Azərbaycanda idarə-məhkəmə strukturlarının Ümumrusiya qaydalarına uyğunlaşdırılması cəhdləri.

Qafqaz canişinliyinin təsis edilməsi. Inzibati-ərazi bölgü-sündə dəyişikliklər. Şimali Azərbaycan torpaqlarının müxtəlif quberniyalara parçalanması. Xalqların yaşadığı tarixi ərazilər və inzibati sərhədlərin uyğunsuzluğu. Yerli feodal, ruhani zümrələrinə münasibət. Kəndli əsasnamələri.

İqtisadi vəziyyət. Kənd təsərrüfatı. Torpaq mülkiyyəti formaları. Torpaq fondunun əsas hissəsinin dövlətin əlində cəmləşdirilməsi. Vergi və mükəlləfiyyətlər. Sənətkarlıq və ticarət. Şəhər həyatı. Şimali Azərbaycanda ticarətin inkişaf etdirilməsi üzrə tədbirlər. Azərbaycanın Şərq ölkələri ilə əlaqələrinin məhdudlaşdırılması.

AZƏRBAYCANDA BURJUA İSLAHATLARI KEÇİRİLMƏSİ

XIX əsrin 60-cı illərində Azərbaycanda ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyət. Feodal qaydalarının iqtisadi inkişafı ləngitməsi. Rusiya imperiyasının mərkəzində həyata keçirilən islahatların Azərbaycana dərhal şamil edilməməsi səbəbləri.

Şimali Azərbaycanda kəndli islahatına hazırlıq tədbirləri. Mərz palatası. Mərzləşdirmənin başlanması. Kənd cəmiyyətləri haqqında əsasnamə. Kəndli yığıncaqlarının hüquq və vəzifələri. Kənd idarələri. Kəndxuda seçilməsi. Bəy komissiyalarının fəaliyyəti. Bakı, Gəncə və İrəvan quberniyalarında kəndli islahatı keçirilməsi. Azərbaycanda islahatın fərqli cəhətləri.

Kəndli islahatının mülkədar təsərrüfatlarına və kəndlilərin vəziyyətinə təsiri.

Dövlət kəndlilərinin torpaq məsələsi. 1 may 1900-cü il qanununun mahiyyəti. Torpaq payının müəyyən edilməsi. Vergi və mükəlləfiyyətlər.

1912-1913-cü illərin aqrar qanunları. Müvəqqəti mükəlləfiyyətliyin ləğvi.

Məhkəmə islahatı. Şimali Azərbaycanda məhkəmə islahatının məhdud cəhətləri. Hakimlər. Inzibati cəzalar. Barışıq hakimləri. Məhkəmə orqanlarında bürokratizm və süründürməçilik.

Şəhər islahatı. Şəhər dumaları. Şəhər özünüidarə orqanlarının yaradılması. Seçki senzi. Yerli xalqların şəhər idarələrində iştirakının məhdudlaşdırılması.

Hərbi islahat. Türk-müsəlman əhalinin hərbi mükəlləfiyyətə cəlb edilməməsi səbəbləri. Hərbi verginin tətbiqi.

Inzibati idarəçilikdə dəyişikliklər. Yeni inzibati bölgü. Şimali Azərbaycanda quberniyalara bölgüdə yeniliklər. Qafqaz canişinliyinin ləğvi. Əks-islahatlar. Yerli xalqlara münasibətin sərtləşməsi.

İSLAHATDAN SONRAKI DÖVRDƏ AZƏRBAYCANIN SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFI

Əkinçilik təsərrüfatında baş verən yeniliklər. Taxılçılığın inkişafı. Əkinçilikdə təkmil

alətlərin tətbiqi. Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrinin təsərrüfat sahələri üzrə ixtisaslaşmasının başlanması. Texniki bitkilər əkilməsi. Əsas pambıqçılıq və üzümçülük rayonlarının formalaşması. Tütünçülük. Meyvəçilik.

Maldarlıqda baş verən dəyişikliklər. Qoyunçuluqda əmtəə təsərrüfatının inkişafı. Yun istehsalı və ixracının genişlənməsi. Atçılıq.

Mülkədar və kəndli təsərrüfatlarının əmtəə istehsalına keçmələrində fərqli xüsusiyyətlər. Muzdlu əmək tətbiqi. Kəsbkarlıq. Qolçomaq təsərrüfatlarının yaranması və inkişafı.

Əsas sənaye istehsal sahələrində baş verən yeniliklər. Neft sənayesinin inkişafı. Abşeron yarımadasında neft istehsalı. Xarici kapitalın axını. Neft emalı sənayesinin yaranması. Neft quyuları qazılması və istismarında texniki yeniliklər. İnhisarlaşmanın başlanması.

Əlvan metallurgiya sənayesinin inkişafı. Mis istehsalı mərkəzləri. Əlvan metallurgiyada xarici kapitalın yeri.

Mexaniki istehsal sahələrinin inkişafı. Neft sənayesinə və dəmir yolu nəqliyyatına xidmət edən mexaniki zavod və emalatxanalar. Gəmi təmiri.

Şərabçılığın inkişafı. Araq, konyak istehsalı. Pivə emalı. Balıqçılıq. Xəzər dənizində balıqçılığın iri sənaye sahəsinə çevrilməsi. Balıq və kürü ixracı. Tütün emalı fabrikləri. Tütün və tənəkə istehsalı mərkəzləri.

İpəkçilik. İpək istehsalını genişləndirmək tədbirləri. Pam-bıqtəmizləmə, biyankökü emalı sənaye sahələrinin yaranması. Pambıq-parça istehsalı. Kustar toxuculuq sahələrinin vəziyyəti.

Tikinti materialları istehsalı. Ağac emalı. Kərpic zavodları. Sement istehsalına başlanması.

Çarizmin Azərbaycanda emaledici sənaye sahələrinin yaradılmasına mane olması. Kənd təsərrüfatı və sənaye sahələrində yeridilən siyasətin xarakterik cəhətləri.

Nəqliyyat. Quru yolları şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi tədbirləri. Tiflis-İrəvan, Tiflis-Bakı poçt yollarını şoseləşdirmək tədbirləri. Şimali Azərbaycanda quru yollarını abadlaşdırmaq sahəsindən atılan addımlar. Əsas su maneələri üzərindən körpü və bərələrin inşası.

Dəmir yolları çəkilməsinə başlanması. Poti-Tiflis, Tiflis-Bakı, Samtredi-Batum dəmir yolu xətlərinin inşası. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində dəmir yolu nəqliyyatının inkişafı. Petrovsk-Dərbənd-Bakı, Tiflis-Qars, Tiflis-İrəvan-Culfa dəmir yolu magistrallarının inşası. Azərbaycanın Ümumrusiya dəmir yolu şəbəkəsinə qoşulmasının nəticələri.

Su nəqliyyatını inkişaf etdirmək tədbirləri. Qara dənizdə və Xəzər dənizində gəmiçiliyin inkişafı. Neft məhsulları daşıyan donanmanın yaradılması. Əsas limanlar.

Boru kəməri nəqliyyatının yaradılması. Bakı-Batum ağ neft kəmərinin inşası.

Ticarətin inkişafı. İri şəhərlərin ticarət mərkəzləri kimi əhəmiyyətinin artması. Daxili və xarici ticarətin həcmının genişlənməsi. Ticarət *yarmarkaları*. Həftəbazarları.

Kapitalist münasibətlərinin inkişafının sosial həyata təsiri. Kənddə ictimai təbəqələşmənin başlanması. Mülkədar təsərrüfatında dəyişikliklər. Mülkədarların əmtəəlik məhsul istehsalında iştirakı. Qolçomaq təsərrüfatının xarakterik cəhətləri. Kənd təsərrüfatında muzdlu əmək tətbiqinin nəticələri.

Şimali Azərbaycana Rusiyadan və Ukraynadan əhali köçürülməsinin geniş miqyas alması. Çarizmin köçürmə siyasətinin kənddə aztorpaqlı və torpaqsız əhalinin sayının artmasına təsiri.

Kapitalistlərin sayının artması. Ayrı-ayrı istehsal sahələrində yerli və xarici kapitalın payı. Kapitalizmin ictimai həyatda yaratdığı dəyişikliklər.

Azərbaycan xalqında milli şüurun inkişafı. Milli ziyalıların və ictimai xadimlərin milli oyanışda iştirakı. Ermənilərə qatı millətçilik hisslərinin aşılması. Millətlərin formalaşması.

XIX ƏSRİN 80-90-CI İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCANDA MİLLİ HƏRƏKAT

Azərbaycan xalqında milli hisslərin güclənməsi. Rusiyanın müstəmləkəçilik və ruslaşdırma siyasətinə qarşı müqavimət. Milli mətbuatda və bədii əsərlərdə milli ideyaların təbliği. Ana dilində təhsil uğrunda mübarizə. Xalqçı çıxışlarının Azərbaycanın ictimai həyatına təsiri.

Fəhlə hərəkatının başlanması. İlk fəhlə çıxışları. Tətil hərəkatı. İlk tətillərdə irəli sürülən tələblər. XIX əsrin 90-cı illərində tətil mübarizəsinin güclənməsi. Fəhlə çıxışlarının nəticələri.

Kəndli hərəkatının əsas formaları. Irəli sürülən tələblər. Hakimiyyət nümayəndələrinə və feodallara qarşı çıxışların çoxalması. Kəndli üsyanları. Azərbaycanda qaçaqçılıq hərəkatının başlanması.

Erməni millətçi təşkilatlarının yaranması. Qnçak partiyasının pozuculuq fəaliyyəti. Daşnaksütyun partiyasının proqram sənədlərində siyasi və milli mübarizə metodları. Daşnakların terror aktları.

XX ƏSRİN BAŞLANGICINDA AZƏRBAYCANDA MİLLİ-AZADLIQ HƏRƏKATI VƏ SİYAS MÜBARİZƏ

Milli burjuaziyanın fəallaşması. Milli şüurun inkişafında ziyalıların rolu. Çarizmin milli-müstəmləkəçilik siyasətinə qarşı milli-azadlıq mübarizəsi. Milli təşkilat və partiyaların yaranması. Mədəni-milli muxtariyyət uğrunda çıxışlar.

Fəhlə sinfinin sıralarının artması. Fəhlə hərəkatının güclənməsi, siyasi nümayişlər. Tətillər.

Kadetlər, Eserlər, RSDFP və digər Rusiya partiyalarının Azərbaycanda yerli təşkilatlarının fəallaşması.

Erməni qatı millətçi təşkilatlarının fəaliyyəti. Daşnak-sütyun partiyasının terrorçu fəaliyyətinin genişlənməsi.

1905-1907-ci illər inqilabı dövründə sinfi və milli-azadlıq mübarizəsi. Çarizmin milli ədavəti qızıışdırması. Erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı qətl və qarətləri. Azərbaycanlıların müdafiə tədbirləri. Azərbaycan milli burjuaziyasının və ziyalıların fəaliyyəti. Kəndli hərəkatının güclənməsi. Qaçaq dəstələrinin mübarizəsi.

Azərbaycanlı nümayəndələrin Rusiya Dövlət Duma-larında iştirakı. Duma iclaslarında Azərbaycanla bağlı məsələlərin müzakirəsi. Azərbaycanda yerli özünüidarə orqan-ları yaradılması uğrunda mübarizə.

AZƏRBAYCAN BİRİNCİ DÜNYA MÜHARİBƏSİ VƏ FEVRAL İNQİLABI DÖVRÜNDƏ

Azərbaycan müharibə iştirakçılarının planlarında. Azərbaycan xalqının müharibəyə münasibəti. Erməni millətçilərinin Osmanlı imperiyasının Şərqi vilayətləri hesabına erməni dövləti yaratmaq planları.

Qafqaz cəbhəsində döyüşlər. Sarıqamış əməliyyatı. Acarların rus ordusu tərəfindən kütləvi məhv edilməsi. Qafqaz canişininin müsəlman əhalisinə münasibətinin şərtləşməsi. Rus ordusu tərəfdən erməni silahlı dəstələrinin vuruşması. Dinc əhaliyə qarşı erməni yaraqlıların qətl və qarətləri. Hərbi əməliyyatlar bölgələrindən erməni əhalisinin qaçqın düşməsi. Osmanlı dövlətinin ordunun təchizatını təmin etmək və dinc əhalini qorumaq tədbirləri. Uydurma «erməni soyqırımı» məsələsi. Rus və qərb tədqiqatçılarının bu məsələyə münasibəti.

Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimləri arasında Rusiya əsarətindən azad olmaq planları. Azərbaycan nümayəndələrinin Osmanlı və Almaniya hakim dairələrindən yardım xahişləri. Azərbaycan əhalisi arasında Osmanlı dövlətinə rəğbətə artması. Müharibənin iqtisadi həyata və əhalinin güzəranına təsiri. Nəqliyyat və yanacaq sahəsində çətinliklərin artması. Ərzaqla təchizatın pisləşməsi. Çarizmə qarşı çıxışların güclənməsi.

Fevral inqilabından sonra Azərbaycanda vəziyyət. Xüsusi Cənubi Qafqaz Komitəsinin yaradılması. Azərbaycanda milli hərəkatın güclənməsi. Demokratik dəyişikliklər uğrunda mübarizə.

XIX-XX ƏSRİN BAŞLANGICINDA AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ

Maarif. Azərbaycanda rus məktəblərinin açılması. Qəza məktəbləri. Tiflis gimnaziyası. Dini məktəb və mədrəsələr. Məktəb və mədrəsələrdə təhsilin səviyyəsi. XIX əsrin ikinci

yarısında məktəblərin sayının artması. Gimnaziyalar və sənət məktəbləri. Qız məktəbləri. Cənubi Qafqaz (Qori) müəllimlər seminariyasının fəaliyyəti. Erməni dini məktəblərində qatı millətçiliyin təbliği.

XX əsrin əvvəlində təhsilin vəziyyəti. Milli məktəblərin açılması. Yeni müəllim seminariyalarının açılması. Çarizmin maarif sahəsində müstəmləkəçilik siyasəti.

Elm. Elmi biliklərin inkişafı. Tarix sahəsində tədqiqatlar. A.Bakıxanov. Coğrafiya. Digər elm sahələri. Azərbaycanlı alim və mütəxəssislərin Rusiya elminin inkişafında xidmətləri. M.C.Topçubaşov və M.Kazımbəyin Rusiyada şərqşünaslıq elminin əsasını qoymaları.

Rusiyalı alim və mütəxəssislərin Azərbaycanın təbii sərvətlərinin öyrənilməsi və mənimsənilməsi istiqamətində araşdırmaları. Azərbaycan tarixinin obyektiv tədqiqi sahəsində A.Berje, V.Veliçko, N.Şavrov və digər mütəxəssislərin xidmətləri.

Mətbuat. Azərbaycanda dövrü nəşrlərin yaradılması. İlk qəzet və jurnallar. «Kavkaz», «Kavkazskiy kalendar».

Azərbaycanın milli mətbuat orqanlarının yaradılması. H.Zərdabi və onun «Əkinçi» qəzeti. «Molla Nəsrəddin» jurnalı səhifələrində Rusiya hakim dairələrinin Azərbaycanda millətlərarası ədavəti qızıqdırmaq siyasətinin ifşası. Erməni mətbuat orqanlarında millətçiliyin təbliği. Q.Arsruninin «Mşak» qəzeti.

Ədəbiyyat və incəsənət. Ədəbi cərəyanlar və ədəbiyyat xadimləri. M.F.Axundovun və C.Məmmədquluzadənin əsərlərinin milli oyanışa təsiri.

Azərbaycanın milli teatrlarının yaradılması. Opera və musiqinin inkişafı. Rəssamlıq. Heykəltəraşlıq. Memarlıq. Azərbaycanın mədəni əlaqələri.

III HİSSƏ MÜASİR DÖVR

1917-Cİ İLİN YAZI – 1918-Cİ İLİN ƏVVƏLİNDƏ AZƏRBAYCANDA İCTİMAİ-SİYASİ VƏZİYYƏT

Yerli hakimiyyət orqanlarının yenidən qurulması. Yeni hakimiyyət qurumlarının fəaliyyətində nöqsanlar. Müvəqqəti hökumətin Azərbaycanda müstəmləkəçilik siyasəti.

Əhalinin həyat şəraitinin ağırlaşması. Ərzaq təchizatında çətinliklər. Nəqliyyatda böhranın dərinləşməsi. Milli münə-qışələrin və toqquşmaların artması. Erməni hərbi birliklərinin cəbhə bölgələrində özbaşınalıqları. Müsəlman-türk əhalisinə qarşı qətl və qarətlərin kütləvi hal alması. Milli qırğınların qarşısını almaq tədbirlərinin uğursuzluğu.

Azərbaycanda siyasi partiyaların və milli təşkilatların leqal fəaliyyətə keçmələri. Yeni şəraitdə irəli sürülən tələblər. Milli Şuraların xalq hərəkətinə rəhbərlik etmək uğrunda mübarizəsi.

Sovetlərin yaranması. Fəhlə, kəndli, əsgər deputatları sovetlərində təmsil olunan siyasi qüvvələrin proqram tələbləri. Azərbaycanda demokratik dəyişikliklər uğrunda mübarizənin güclənməsi. Rusiyada federativ respublika yaradılması, xalqlara milli-məhəlli muxtariyyət verilməsi tələbləri.

Oktyabr çevrilişindən sonra Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyətin ağırlaşması. Bolşevik hakimiyyətinə Azərbaycanın münasibəti.

Cənubi Qafqaz Komissarlığının yaradılması və ilk tədbirləri. Milli fraksiyaların formalaşması. Azərbaycan cəbhəsində hərbi əməliyyatların dayandırılması istiqamətində çalışmalar.

Ərzincan barışığı. Cəbhədən çəkilən rus hərbcilərinin özbaşınalıqları. Erməni və gürcü silahlı qüvvələrinin formalaşdırılması. Azərbaycan nümayəndələrinin Müsəlman korpusu yaradılması və silahla təchizi sahəsində addımları.

Rusiya Müəssislər Məclisinə seçkilər. Milli partiyaların nüfuzunun artması. Rusiya Sovet hökumətinin Azərbaycanda təsirini yaymaq tədbirləri. Müsəlman əhaliyə qarşı qətl və qarətlərin artması.

Cənubi Qafqaz Seyminin yaradılması. Brest-Litovsk sülh müqaviləsinin Qafqazla bağlı şərtləri. Seymin Osmanlı dövləti ilə sülh danışıqlarına başlaması. Trabzon sülh konfransı. Gürcü və erməni nümayəndələrinin qeyri-konstruktiv mövqeyi. Azərbaycan cəbhəsində hərbi əməliyyatların yenidən başlanması. Osmanlı ordusunun cəbhədəki uğurları.

Azərbaycanın şərqində daşnak-bolşevik qüvvələrinin Azərbaycan əhalisinə qarşı soyqırımları. İrəvan quberniyasında azərbaycanlılara qarşı qətl və qarətlərin kütləvi hal alması. Seymin və Azərbaycandakı siyasi təşkilatların müsəlman əhaliyə qarşı qətl və qarətlərə münasibəti. Dağıstan milli qüvvələrinin Azərbaycan əhalisinə hərbi yardım tədbirləri.

Cənubi Qafqaz Komissarlığının və Seymin sosial-iqtisadi sahədə addımları. Aqrar məsələnin həlli istiqamətində tədbirlər. Milli fraksiyalar arasında ixtilaflar.

Cənubi Qafqazda müstəqil federativ respublika yaradılması. Osmanlı dövləti ilə yeni sülh danışıqlarının başlanması. Batum sülh konfransı. Cənubi Qafqaz nümayəndə heyətinin gürcü, azərbaycanlı və erməni üzvləri arasında fikir ayrılıqları. Almaniya hərbi nümayəndəliyinin gürcü liderləri ilə məxfi sövdələşməsi.

AZƏRBAYCANDA MÜSTƏQİL DÖVLƏTİN YARANMASI

Azərbaycanda müstəqil dövlətin yaranması. Ermənistan Respublikasının paytaxtı məsələsi. Gənc Azərbaycan Respublikasının Osmanlı dövləti ilə müqavilələri. Osmanlı dövlətinin Azərbaycan Respublikasına hərbi yardımı. Azərbaycanın şərq hissəsinin erməni daşnak-bolşevik qüvvələrindən və rus-kazak hərbcilərindən təmizlənməsi.

Qafqazdakı keçmiş Rusiya dövləti əmlakının bölüşdürülməsi ətrafında mübahisələr. Cənubi Qafqaz dəmir yolu nəqliyyatı əsasında milli dəmir yolu idarəsinin yaradılması. Nəqliyyat və rabitənin normal işini bərpa etmək sahəsində tədbirlər.

Milli dövlət quruculuğu. Hökumət və parlamentlər yaradılması. Əsas qanunvericilik aktları və hökumət sərəncamları. Müəssislər Məclisi çağırılması sahəsində çalışmalar. Milli ordu hissələrinin təşkili. Andronikin silahlı dəstəsinin İrəvan, Qarabağ, Naxçıvan bölgələrində qətl və qarətlərinə Ermənistan hökumətinin münasibəti. Xəzər hərbi donanmasının yaradılması.

İqtisadiyyat və maliyyə sahəsində tədbirlər. Sənaye müəssisələrinin işinin bərpa edilməsi. Əmək münəvişələrinin həlli istiqamətində addımlar. Aqrar məsələnin həlli ətrafında müzakirələr. Maliyyə sistemində qayda-qanun yaratmaq cəhdləri. Qafqaz bonu və milli pullar buraxılması. Milli bank sisteminin yaradılması.

Qafqaz respublikalarının qarşılıqlı münasibətlərində ərazi mübahisələri. Azərbaycan-Gürcüstan, Azərbaycan-Ermənistan münasibətləri. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dağlı xalqlarına qardaşlıq yardımı. Denikin təhlükəsinə qarşı Azərbaycan-Gürcüstan əməkdaşlığı.

Ermənistan Respublikasının ərazi iddiaları. Mübahisəli sərhəd məsələlərinin və ərazi iddialarının dinc yolla həll edilməsi istiqamətində addımlar. Qafqaz respublikaları nümayəndələrinin Tiflis və Bakı şəhərlərində konfranslarda iştirakı.

İngiltərə hərbi qüvvələrinin Azərbaycana yeridilməsi. İngilis komandanlığının milli hökumətə münasibəti. Mübahisəli sərhədlər məsələsinə yanaşmalarında əsas cəhətlər. İtaliya və ABŞ hərbi missiyalarının fəaliyyəti.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin Paris sülh konfransında iştirakı. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin beynəlxalq birlik tərəfindən tanınması uğrunda mübarizə.

Azərbaycana Sovet Rusiyasının təcavüzü. XI Qırmızı Ordunun Azərbaycanı işğal etməsi. Erməni qiyamları.

AZƏRBAYCANDA SOVET HAKİMİYYƏTİNİN QURULMASI

Sovet hakimiyyəti orqanlarının yaradılması. Azərbaycan sovet respublikasının müstəqilliyinin formal xarakteri.

Kütləvi terror. Ziyalıların təqib edilməsi. Sovet orqanlarının, XI Qırmızı Ordu birliklərinin zorakılıq aktları. Fövqəladə Komissiyaların əhalidə qorxu və itaətkarlıq yaratmaq tədbirləri.

Sənaye müəssisələrinin, torpağın, bankların, nəqliyyatın milliləşdirilməsi. İqtisadiyyata rəhbərliyin Mərkəzin əlində cəmləşməsi.

Sovet quruluşuna qarşı üsyanlar və onların yekunları. Sovet rejimini möhkəmləndirmək tədbirləri. Azərbaycanda yerli, milli kadrların sıxışdırılması.

Azərbaycan Sovet respublikasının suverenliyinin məhdudlaşdırılması. Qafqazın idarəsinin mərkəzləşdirilməsi. Cənubi Qafqaz respublikalarının federasiyası. Azərbaycanda federasiya yaradılmasına və «muxtariyyətləşmə» planına münasibət.

Erməni kommunist rəhbərlərinin Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağı Ermənistanla birləşdirmək cəhdləri və ona qarşı mübarizə. Türkiyənin Naxçıvan məsələsində qətiyyətli mövqeyi. Moskva, Qars müqavilələri. N.Nərimanovun Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın tərkibində saxlamaq uğrunda mübarizəsinin nəticəsi.

SSRI-nin təşkili. 1920-30-cu illərdə sovet ərazi-inzibati bölgüsündə idarəetmə sistemində dəyişikliklər.

Sovet iqtisadi sisteminin yaradılması istiqamətində addımlar. Sənayeləşdirmə xətti və yol verilən əyintilər. Azərbaycan SSR-də yeni sənaye müəssisələri inşası. Sənaye-ləşdirmə sahəsində respublikalara fərqli münasibət. Azərbaycanla yaradılan sənaye müəssisələri. Azərbaycanın duru yanacaq istehsalı kimi Sovet İttifaqı miqyasında əhəmiyyətinin artması. Kəndli təsərrüfatlarının zorakı kollektivləşdirilməsinin həyata keçirilməsi. Kollektivləşdirmə zamanı Sovet hakimiyyəti nümayəndələrinin Azərbaycan xalqına fərqli münasibəti. Müsəlman-türk bölgələrində əhalinin şəxsi təsərrüfatına vurulan zərbələr. Qolçomaq adı ilə bacarıqlı kəndlilərin məhv edilməsi. Kəndli çıxışları.

İnzibati-amirlik sisteminin formalaşması. M.C.Bağırov. Azərbaycanın türk-müsəlman əhalisinə münasibətdə ayrı-seçkilik tədbirləri. Kütləvi repressiyalar.

1920-30-cu illərdə mədəniyyətin inkişafı. Maarif. Azərbaycanda əlifbanın dəyişdirilməsi. Kütləvi savadsızlığın ləğvi sahəsində tədbirlər. Ali məktəblər açılması. Elmin inkişafı. Milli akademik mərkəzlərin formalaşması.

Milli mətbuatın inkişafı. Ədəbi cərəyanlar. «Proletar ədəbiyyatı» və «proletar mədəniyyəti» tərəfdarlarının mədəni irsə münasibəti. Teatr və musiqi sahəsində yeniliklər. Rəssamlıq, heykəltəraşlıq, memarlıq sahəsində əsas nailiyyətlər. Milli mədəniyyətlərin inkişafında uğurlar. Milli ziyalı kadrların hazırlanması. Sovet sisteminin ziyalılara münasibəti.

AZƏRBAYCAN İKİNCİ DÜNYA MÜHARİBƏSİ DÖVRÜNDƏ

Müharibənin başlanmasından sonra Azərbaycanda vəziyyət. Səfərbərlik tədbirləri. Milli hərbi hissələrin yaradılması. İqtisadiyyatın hərbi relsə keçirilməsi. Sovet ordusunun yanacaq və silah-sursatla təmin edilməsində Azərbaycan SSR-in rolu. Arxa cəbhədə işlərin təşkili. Kənd təsərrüfatında vəziyyət.

Cəbhəyə yardım kompaniyaları. Azərbaycan xalqının faşizmə qarşı mübarizədə fədakarlığı.

Alman-faşist rəhbərliyinin Azərbaycanla bağlı planları. Azərbaycanın sərvətlərindən istifadə və yeni idarəçilik yaradılması tədbirləri.

Azərbaycan cəbhəsində döyüşlər. Sovet qoşunlarının əks hücumu. Alman ordusunun qovulması. Şimali Qafqazın azad edilmiş rayonlarının bərpası və bu işdə Azərbaycanın iştirakı.

Sovet rəhbərliyinin Qafqazın müsəlman-türk xalqlarını deportasiyaya başlaması. Axıska (Mesheti) türklərinin Gürcüstandan sürgün edilməsi. Dağıstan xalqlarının deportasiyadan xilas edilməsində Ə.Əliyevin rolu.

Azərbaycanlı döyüşlərin İkinci dünya müharibəsi cəbhələrində, partizan dəstələrində, antifaşist müqavimət hərəkətində iştirakı. Faşizm üzərində qələbədə Azərbaycan xalqının rolu. Müharibənin vurduğu ziyanlar. İnsan itkiləri.

AZƏRBAYCAN 1946-1990-CI İLLƏRDƏ

Azərbaycanda xalq təsərrüfatının bərpası. Mülki məhsullar istehsalına keçilməsi. Sənaye və kənd təsərrüfatı sahələrində yeniliklər.

Yeni sənaye müəssisələrinin, elektrik stansiyalarının inşa edilməsi. Sənaye obyektləri tikintisi və yerləşdirilməsi sahəsində yeridilən siyasət.

Sovet rəhbərliyinin avtoritar rejimi möhkəmləndirmək tədbirləri. Şəxsiyyətə pərəstişin güclənməsi. Milli mədəniyyətin sıxışdırılması. Ziyalıların təqibinin yeni dalğasının başlanması.

Ermənistan rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları. Dağlıq Qarabağın Ermənistana verilməsi təklifinə Azərbaycan rəhbərliyinin münasibəti. Xaricdən ermənilərin Ermənistana dəvət edilməsi. Yerli azərbaycanlı əhalinin öz yurdlarından zorla Azərbaycanın aralıq bölgələrinə köçürülməsi. Köçürülən əhalinin məskunlaşdırılmasında problemlər. Azərbaycanlıların öz yurdlarına qayıtmaq təşəbbüslərinin qarşısının zorla alınması.

1950-ci illərin ortalarında Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət. Sovet sistemini təkmilləşdirmək cəhdləri. Mülayimləşmə siyasəti. İ. Mustafayev. Azərbaycan dilinə dövlət dili statusu verilməsi. Demokratiyanı inkişaf etdirmək tədbirləri. Mesheti türklərinin Azərbaycanda yerləşdirilməsi.

1960-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf. Yeni sənaye müəssisələrinin inşası. Kənd təsərrüfatının vəziyyəti. V. Axundov. Ş. Qurbanov. Milli oyanış.

1970-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafda böyük uğurlar. Yeni sənaye müəssisələrinin inşası. Pambıqçılıq və üzümçülük sahələrinin inkişaf etdirilməsi. Yeni sovet konstitusiyasının qəbul

edilməsi. Dövlət dili problemi. H.Əliyev.

1980-cı illərdə sosial-iqtisadi vəziyyət. Durgunluq meylləri. Sovet quruluşunu yenidənqurma təşəbbüslərinin iflası.

Ermənistanda erməni monoetnik respublikası yaradılması cəhdləri. Azərbaycanlıların doğma yurdlarından sıxışdırılması addımları. Ermənistanda qatı millətçiliyi gücləndirmək tədbirlərinə Sovet rəhbərliyinin münasibəti. Moskvada erməni lobbisinin antiazərbaycan siyasəti.

Mədəniyyət sahəsində əsas yeniliklər. Orta və ali təhsilin inkişaf etdirilməsi. Milli kadrlar hazırlığı sahəsində tədbirlər. Ədəbiyyat və incəsənət xadimləri. Milli mədəniyyəti inkişaf etdirmək tədbirləri.

AZƏRBAYCANDA MÜSTƏQİL DÖVLƏTÇİYİN BƏRPASI

Azərbaycanda milli-azadlıq mübarizəsinin başlanması. Xalq cəbhələrinin yaranması. Ə.Elşibəy. Sovet rəhbərliyinin Azərbaycan xalqını itətdə saxlamaq üçün atdığı addımlar. Milli münaqişənin qızışdırılması. 20 yanvar hadisəsi.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlanması. Azərbaycanlı əhalinin Ermənistandan kütləvi qovulmasının başa çatması. Azərbaycanlılara qarşı terror aktları.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq və regional təşkilatlara üzv olması. Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana təcavüzü. Dağlıq Qarabağın və ətraf rayonların işğal edilməsi. Rusiyanın, İranın, ABŞ-ın və Avropa Birliyinin Ermənistana yardımları. Beynəlxalq birliyin Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla həll etmək sahəsində addımları. Minsk qrupunun fəaliyyəti.

H.Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı. Vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin aradan qaldırılması. Uğurlu neft strategiyası. İqtisadi islahatlar. Demokratik cəmiyyət quruculuğu. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbulu.

İ.Əliyevin prezident seçilməsi. Azərbaycan rəhbərliyinin Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli sahəsində fəaliyyəti. Hücüm diplomatiyası. Azərbaycan Ordusunun gücünün artırılması. XXI əsrin ilk onilliklərində sosial-iqtisadi inkişaf. Xəzər dənizi hövzəsinin enerji ehtiyatlarının dünya bazarına çıxarılmasında Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin əhəmiyyəti. Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərinin inşası.

XXI əsrin ikinci onilliyində Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli perspektivləri. Azərbaycanın Qafqazda liderlik imkanlarının artması. Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində uğurlar.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq iqtisadi, nəqliyyat-kommunikasiya layihələrində iştirakı. TRASEKA, TASIS proqramları. Mərkəzi Asiyanı Avropa ilə birləşdirən nəqliyyat dəhlizi yaradılmasında Azərbaycanın iştirakı. TANAP, TAP layihələrinin reallaşdırılması. Avropa ölkələrinin enerji təhlükəsizliyində Azərbaycanın rolunun artması. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun inşası.

Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə integrasiyası sahəsində əsas uğurları və vəzifələri.

ЯДЯБІЙЯТ СІЙАЩЫСЫ

Azərbaycan dilində

Azərbaycan tarixi cəzrə gəyналар. Бақы, 1989, 2007

Azərbaycan tarixi. Цч сildдә. Ы-ЫЫЫ ъ., Бақы, 1961-1975

Azərbaycan tarixi. Yeddi сildдә. Ы-ЫЫЫ ъ., Бақы, 2007

Azərbaycan tarixi. Ян гядим заманлардан XX ясрядяк. Ы ъ., З.М.Бцнйадов вя Й.Б.Йусифовун редактяси иля. Бақы, 1994

- Азәрбайҗан тарихи. Uzaq keçmişdən 1870-ci illərə gədər. S.S.Yəliyevlə redaksiya ilə. Bakı, 1996, 2009
- Azərbaycan Respublikasının tarixi, c.1 (1991-2003), c.2. (2003-2016) Y.M.Mahmudovun redaksiya ilə. Bakı, 2016
- Азәрбайҗан этнографийасы. Ы-III ы., Бақы, 2007
- Азәрбайҗан Республикасына Һаршы Ермәнистан Республика-сынын тәҗавүзү. Бақы, 2008
- Азәрбайҗан Республикасы: 1991-2001. Ред. Р.Я.Мешдийев, Бақы, 2001
- Азәрбайҗан Республикасы вә Европа Шурасы. Бақы, 2009
- Azərbaycan xalqına qarşı 1918-ci il soyqırımları. Bakı, 2016
- Абдуллаев М.Г. Ханлыҗлар вә Рус мцстәмлякчилиийи дүврүндә Шимали Азәрбайҗанда аграр мцнасибятлар (XIX әсрин 40-ы илляринә гәдәр). Бақы, 2005
- Бақыханов А. Әдлүстани-Ирәм. Бақы, 1951
- Вахышов М.Я. Бевнәхалқ мцнасибятлар тарихи. Бақы, 2003
- Вахшалиев А.В. Güney Azərbaycan şahyrlarının mядяni һяуаты сяууаһ гүндәликляриндә (XVI-XVII үзгилликляр). Бақы, 2003
- Вахшалиев А.В. Сяфәви дүвлятинин sosial-iqtisadi һяуаты вә бевнәхалқ ялақяри. Бақы, 2009
- Вахшалиев V.B. Azərbaycan arxeologiyası. Бақы, 2007
- Вагһамлы Z., Язизли B. Azərbaycan Evliya Чялябинин 1654-сү ил “Сяһәятнамә”синдә. Бақы, 2000
- Бәһнядов З.М. Азәрбайҗан Атабәйлар дүвляти. Бақы, 1986
- Бәһнядов З.М. Азәрбайҗан VII-IX әсрлярдә. Бақы, 1989
- Бәһнядов Т.Я. Азәрбайҗанда якинчилиийин инкишафы тарихинә даир. Бақы, 1964
- Бәһнядов Т.Я. Азәрбайҗанда малдарлыын инкишафы тарихиндә. Бақы, 1969
- Тәфяров Я.Г. Гуручай дярәсиндә. Бақы, 1990
- Тәфяров Я.Г. Азәрбайҗанын илк сакинляри. Бақы, 2004
- Evliya Чяляби. Сяһәятнамә. Бақы, 1997
- Ялийев Г.Я. Гафгаз халҗлары монгол ишәаллары вә әәәлыы дүврүндә. – Түрк вә Гафгаз халҗлары тарихинин бязи мәсяләляри (Мягәләляр топлусу). Бақы, 1997
- Ялийев Г.Я. Гафгаз ян гәдим чаьлардә. – «Азәрбайҗан археолозийасы», 1999, №3-4
- Ялийев Г.Я. Гафгазын феодал дүвлятляри XIX әсрин икинчи йарысы – XX әсрин орталарында. – «Тарих вә онун проблемляри», 2001, №3-4
- Ялийев Г.Я. Тәнуби Гафгаз Сялгүг әәәлыы дүврүндә. – «Тарих вә онун проблемляри», 2002, №2
- Ялийев Г.Я. Гафгазын ян гәдим сакинляри. – Азәрбайҗанын мцщм тядрис вә тядгигат мяркязи. Мягәләляр топлусу. Бақы, 2002
- Ялийев Г.Я. Гафгазын феодал дүвлятляринин Һаршылыҗлы мцнасибятляри (XVIII әср – XVIII әср илк онилликляри). – «Тарих вә онун проблемляри», 2003, №2
- Ялийев Г.Я. Гафгаз XV әср ил биринчи йарысында. – «Тарих вә онун проблемляри», 2004, №1
- Ялийев Г.Я. Гафгаз XV әср орталары вә икинчи йарысында. – «Тарих вә онун проблемляри», 2005, №3.
- Ялийев Г.Я. Гафгаз XV әср биринчи йарысында. – «Тарих вә онун проблемляри», 2006, №4
- Ялийев Г.Я. Tarixi очерк. (akad. Т.Я.Вүнядов, akad. И.Я.Ялийев илә birlikдә) – Azərbaycan etnoqrafiyası. Цч cildдә. I с., Бақы, 2007
- Ялийев Г.Я. Qafqaz tarixi (Ян қәдим чаьlardan bizim гүнләгәдәк). Bakalavr һазыргыы цчүн metodik гүстәгилляр. Бақы, 2008
- Ялийев Г.Я. Гафгаз тарихи (ян гәдим чаьлардан XVIII әсрин сонундәк). I щисся. Дярслик. Бақы, 2009
- Ялийев Г.Я. XVIII әсрин sonu-XIX әсрин başlanğıcında Azərbaycanda quru yolların vəziyyəti

- (tarixi-etnoqrafik araşdırma). - "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının xəbərləri". Tarix, fəlsəfə və hüquq seriyası, №11, 2009
- Əliyev Q.Ə. Stepan Şaumyan haqqında ... bildiklərimiz və bilmədiklərimiz.- "Bakı Universitetinin xəbərləri". Humanitar elmlər seriyası, №4, 2012
- Əliyev Q.Ə. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Gürcüstanla iqtisadi əməkdaşlığı (1918-1920-ci illər). - "Geostrategiya", №3, 2013
- Əliyev Q.Ə. Erməni saxtakarlığının ifşası. - "Bakı Universitetinin xəbərləri". Humanitar elmlər seriyası, №1, 2014
- Əliyev Q.Ə. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Dağlı Respublikasına yardımları haqqında. - "Geostrategiya", №4, 2014
- Ялийев Р.И. Азербайсан VII-XIV ясларда. Бакы, 1980
- Ялийев В.И. Бойалы габлар мяданиййати. Бакы, 1977
- Яфандийев О.А. Азербайған Сяфявиляр дювляти. Бакы, 1993
- Əsədova R.B. Birinci dünya müharibəsinin Azərbaycanın əkinçilik təsərrüfatına təsirinə dair. - "Tarix və onun problemləri", №2, 2004
- Əsədova R.B. Birinci dünya müharibəsi dövründə Şimali Azərbaycanda nəqliyyat. - "Bakı Universitetinin xəbərləri", Humanitar elmlər seriyası, №1, 2007
- Əsədova R.B. Birinci dünya müharibəsi və Rusiya iqtisadiyyatı. - "Geostrategiya", №2, 2014
- Əsədova R.B. Birinci dünya müharibəsi və Şimali Azərbaycan iqtisadiyyatı. Bakı, 2015
- Фазили А.И. Атропатена (е.я. IV-й.е.-нын ВВЫ яси). Бакы. 1992
- Фярзалибейли Ш.Ф. Азербайған вь Османлы империйасы. Бакы, 1995
- Фярзалийев Ш.Ф. Азербайған XV-XVI ясларда (Шясян бай Румлунун "Ящяянт-таварих" ясяри цзя). Бакы, 1983
- Гязлullah Ряшидддин. Саміят-таварих. (Elmi-tənqidi мятн акад. Я.Я.Ялизадяниндир). III с., Бакы, 1957
- Эюйщов Р.Б. Азербайған археолоэийасы. Бакы, 1986
- Нямдullah Qazvini. Zeyle tarix-e qozide. Бакы, 1986
- Нясянпайев З.М. Сяфяви дювляти (XVII ясрин I уагысы). Бакы, 2000
- Шясянпайев З.М. XVI-XVII ясрда Сяфяви дювлятинин бейнялхалг ялагялари. Бакы, 2007
- Нәсәнов Ә.М. Мүасир бейнәлхалқ мүнәсибәтләр вә Азәрбајсанın харісі сйасәті. Бакı, 2005
- Шясянли Ъ.П. Азербайғанда милли мясяля: сийаси рящбарлик вь зийалылар (1954-1959). Бакы, 2008
- Шясянли Ъ.П. Азербайған Халг Ъцмщуриййатинин хариъи сийасяти (1918-1920). Бакы, 2009
- Шясянли Ъ.П. Совет дюврцндя Азербайғаньын хариъи сийасяти (1920-1939). Бакы, 2012
- Шясянли Ъ.П. Икинъи дцнйа мцшарибьси илляриндя Азербайған щярби, сийаси вь дипломатик мцнасибьтлярда (1939-1945). Бакы, 2015
- Щцсейнов М.М. Азербайған археолоэийасы (даш дюврц). Бакы, 1975
- Ириван яйалятинин мцфясял дяфтары. Бакы, 1997
- XX яср Азербайған тарихи. Й.Йусифовун вь Т.Вялийевин редактяси иля. Бакы, 2004
- Гафаров В.В. Түркийя-Русийа мцнасибьтляриндя Азербайған мясяляси (1917-1922). Бакы, 2011
- Гарабаъ: билдикляримиз вь билмядикляримиз. Бакы, 2010
- Гарайев Е.Т. Азербайған XV-XVI яср рус вь Гярби Авропа сыйащларынын тясвириндя. Бакы, 2005
- Гашгай С. Манна дювляти. Бакы, 1993
- Гейбуллаев Г.Я. Гядим түркляр вь Азербайған. Бакы, 1992
- Qadirzadə H.Q. Səhrichay vadisi: m.ö. IV minillikdən günümüzə qədər (tarixi-etnoqrafik araşdırma). Naxçıvan, 2007
- Qurbanlı Ə. Azərbaycan türklərinin Ermənistandan deportiyası (1947-1953), Bakı, 2004
- Qurbanov R.O. Dağıstan tarixi. Бакы, 2007

- Mahmudov Y.M. Азәрбаҗсанын Автора юлкялрягря ялақялрягря. Аьқоуунлу дьовгц (XV әсрин II уағысы). Бақы, 1986
- Mahmudov Y.M. Азәрбаҗсан тарихи. Интибах дьовгц (IX әсрин икинци уағысы – XIII әсрин әнвәлләри). Бақы, 1996
- Mahmudov Y.M. Азәрбаҗсан дипломатиясы. Аьқоуунлу вря Сяфяви дьовлятлягрянин Автора юлкялрягря ялақялрягря (XV-XVII уцзилликлягря). Бақы, 1996
- Mahmudov Y.M. Сяууаһлар, кяшфлягря, Азәрбаҗтан. Бақы, 1985
- Mahmudov Y.M. Real tarix və “böyük Ermənistan” uydurması. Bakı, 2017
- Mahmudov Y.M., Şükürov K.K. Qarabağ: real tarix, faktlar, sənədlər. Bakı, 2009
- Мещмет Солакзадя. Тарих (Азәрбаҗтанын тарихиня даир игтибаслар). Бақы, 1992
- Мяммядов К. Антрополозийанын яаслары. Бақы, 2006
- Мяммядова Ш.Р. Мянбящнаслыьа эириш. Бақы, 2008
- Мяммядли А.А. Ермянилягрян гегчяк тарихи. Бақы, 2005
- Мирабдуллаев А.М. Русийанын постсовет мяканында эеостратеэийасы. Бақы, 2008
- Moisey Kalankatuklu. Albaniya tarixi. Mxitar Qosh. Albaniya salnamysi. Bakı, 1993
- Муса И.М. Азәрбаҗтанын хариьи сийасяти. Ы щ. Бақы, 2011
- Musavi T.M. Orta ysr Азәрбаҗтан тарихиня даир fars dilində yazılмыш сянядлягря. Бақы, 1965
- Мухтарова Я.И. Тцрк халгларынын тарихи. Бақы, 2003
- Наьыйева-Мухтарова Д.А. Нурлу ямяллярин ишыьында. Милйончу Аьа Муса Наьыйевин мяналы юмцр йолу. Бақы, 2014
- Няъяфли Э.Б. XVЫЫЫ ясрдя Азәрбаҗтан яразисиндя ермяни дьовляти йарадылмасы ьящдляри. Бақы, 2007
- Няъяфли Т.Щ. Азәрбаҗтан Гарагойунлу вря Аьгойунлу дьовлятляри. Бақы, 2012
- Nəsfli T.H. Səfəvi-Osmanlı münasibətləri. Bakı, 2015
- Nəfisi S. Babək. Bakı, 1987
- Нясибли Н.Л. Азәрбаҗтан Демократик Республикасынын хариьи сийасяти. Бақы, 2011
- Nəsir Yüceər. Birinci Dünya müharibəsində Osmanlı ordusunun Azərbaycan və Dağıstan əməliyyatı. Bakı, 1999
- Низамяддин Шами. Зяфярнамя (Азәрбаҗтанын вря гоншу юлкялярин тарихиня даир игтибаслар). Бақы, 1992
- Onullahi S.M. XIII-XVII yslrlyrdя Tybriz shyhyry (Sosial-iqtisadi tarixi). Bakı, 1982
- Пашазадя А.Ш. Гафгазда ислам. Бақы, 1991
- Рясулзадя М.Я. Ясярляри, Ы-В ь., Бақы, 1992-2014
- Сцлейманов М. Нуру паша вря силащдашлары. Бақы, 2014
- Шарден Ж. Сяйащтнамя (франсыз дилиндян тярсцмя едян В.Асланов). Бақы, 1994
- M.Şərifli. IX әсрин икинци яарысы-XI әслрдә Azәрbaҗсан feodal dövlətləri. Bakı, 2015
- Шкловски V.B. Сяууаһ Marko Polo. Бақы, 1973
- Венесийалылар шащ Ы Тящмасибин сарайында (Микеле Мембре вря Винченсо Алесспндри). Бақы, 2005
- Vamberi G. Ymir Teymur. Bakı, 1991
- Вялиханлы Н.М. ЫХ-ХЫЫ яср яряб ььографиящнас сяйящлары Азәрбаҗтан щаггында. Бақы, 1974
- Вялиханлы Н.М. Яряб Хилафяти вря Азәрбаҗтан. Бақы, 1993
- Xəlilov A. Azərbaycan SSR 1920-1930-cu illərdə: hakimiyyətdaxili qarşılıqlar. Bakı, 2015
- Йесаи Щцяян-Тялалян. Албан юлкясинин гыса тарихи (1702-1722-ьи илляр). Б., 1992
- Зейняддин ибн Нямдullah Qazvini. Zeyle tarix-e qozide («Сечилмиш тарих»я ялавя). Бақы, 1990

Акты, собранные Кавказской археографической комиссией, т. I-XII, Тифлис, 1867-1904
 Античные источники по истории Азербайджана (Подготовил к печати К.Г.Алиев). Баку, 1987
 Бунятов З.М. Обзор источников по истории Азербайджана. Источники арабские. Баку, 1964
 Восточные источники по истории Дагестана. Махачкала, 1980
 Горгиджанидзе П. История Грузии. Тбилиси, 1990
 Даврижеци Аракел. Книга историй. М., 1973
 Жизнеописание царя царей Давида. Сведения об Азербайджане и тюрках-сельджуках (перевод с древнегрузинского, введения, комментарии и примечания Ю.М.Насибова) - Средневековый Восток: история и культура. Баку, 1990
 Канакерци Захария. Хроника. М., 1969
 Латышев В.В. Известия древних писателей о Скифии и Кавказе. ВДИ, 1947, №1-4; 1949, №1-4; 1952, №2
 Мамедов С.А. Азербайджан по источникам XV – первой половины XVI вв. Баку, 1993
 Материалы по истории СССР, вып. I, М., 1985
 Межкавказские политические и торговые связи Восточной Грузии (конец 60 – начало 90-х гг. XVIII в.). Тбилиси, 1980
 Меликишвили Г.А. Древневосточные материалы по истории народов Закавказья. Тбилиси, 1954
 Меликсет-беков Л.М. Обзор источников по истории Азербайджана. Вып. II. Источники грузинские. Баку, 1939
 Муравьев А.В. Источники по истории Закавказья и Средней Азии. – В кн.: Источниковедение истории СССР. М., 1981
 Печеви И. История. Баку, 1988
 Полиевктов М.А. Европейские путешественники XIII –XVIII вв. по Кавказу. Тифлис, 1935
 Путешественники об Азербайджане. Под ред. Э.М. Шахмалиева, т.1, Баку, 1961
 Сборник сведений о Кавказе, т. I-IV; Тифлис, 1871-1874

* * *

Абаев В.И. К вопросу прародины и древнейших миграций индоиранских народов. – Древний Восток и античный мир. М., 1972
 Абаев В.И. Скифо-европейские изоглоссы. На стыке Востока и Запада. М., 1965
 Абдуллаев Г. Азербайджан в XVI-XVII веках и взаимоотношения его с Россией. Баку, 1965
 Авдусин Д.А. Основы археологии. М., 1989
 Аверченкова Г.А. «Круглый стол» по проблемам древнейшего Закавказья. – «Вопросы истории», 1988, №8
 Агаджанов С.Г. Государство Сельджукидов и Средняя Азия в XI-XII вв. М., 1991
 Адонц Н. Армения в эпоху Юстиниана. Ереван, 1971
 Айтберов Т.М. Древний Хунзах и хунзахцы. Махачкала, 1990
 Алиев И.Г. История Мидии. Баку, 1960
 Алиев И.Г. Очерк истории Атропатены. Баку, 1989
 Алиев Ф.М. Миссия посланника русского государства А.П.Волынского в Азербайджане (1716-1718 гг.). Баку, 1979
 Алиева Л.А. Женщины в общественно-политической жизни Азербайджана (1900-1920 гг.). Баку, 2013
 Алиева С.И. Взаимоотношения Азербайджана и народов Северного Кавказа (XX – начало XX вв.). Баку, 2015
 Алиева С. И. Азербайджанская Демократическая Республика и государственные

- образования Северного Кавказа (1918-1920). Ростов-на-Дону, 2017
- Алексеев В.П. Происхождение народов Кавказа. М., 1974
- Ализаде А.А. Социально-экономическая и политическая история Азербайджана XIII-XIV вв. Баку, 1956
- Артамонов М.И. История хазар. Л., 1962
- Артамонов М.И. Киммерийцы и скифы Л., 1974
- Ахундова Н.Ч. Тюрки в системе государственного управления Арабского Халифата (VIII – сер. X веков). Баку, 2004
- Ахундова Н.Ч., Гусейнзаде Р.А. Кавказ и великие тюркские империи. Баку, 2012
- Ашурбейли С.Б. Государство Ширваншахов (VI-XVI вв.). Баку, 1983
- Ашурбейли С.Б. Экономические и культурные связи Азербайджана с Индией в средние века. Баку, 1990
- Бабаев И. Кавказская Албания. Баку, 1990
- Бартольд В.В. Место прикаспийских областей в истории мусульманского мира. Баку, 1925
- Бонгард-Левин Г.М., Грантовский Э.А. От Скифии до Индии. М., 1983
- Бонгард-Левин Г.М., Кошеленко Г.А. От Индии до Скифии. – «Вестник древней истории», 2004, №2
- Бунятов Т.А. К истории молотьбы в Закавказье. – Кавказ и Восточная Европа в древности. М., 1973
- Вердиева Ч., Гусейнзаде Р. «Родословная» армян и их миграции на Кавказ с Балкан. Баку, 2003
- Галоян Г.А. Россия и народы Закавказья. М., 1976
- Галоян Г.А. Исторические корни русской ориентации армянского народа и прогрессивное значение присоединения Восточной Армении к России. – «Вопросы истории», 1978, № 9
- Гамкрелидзе Т.В., Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы, т. 1,2. Тбилиси, 1984
- Гасанлы Дж.П. СССР-Иран: Азербайджанский кризис и начало холодной войны (1941-1946 гг.). М., 2006
- Грантовский Э.А. Ранняя история иранских племен Передней Азии. М., 1970
- Граков Б.Н. Скифы. М., 1971
- Гусейнов Р.А. Сельджуки и Закавказье. Автореферат док. дисс., Баку, 1969
- Гусейнзаде Р.А. Кавказ и армяне. Баку, 2014
- Дандамаев М.А. Проблемы истории древневосточных обществ в трудах советских востоковедов (1967-1977 гг.). – «Вестник древней истории», 1977, №4
- Джафаров Ю.Р. Гунны и Азербайджан. Баку, 1985
- Дружинина Е.И. Кучук-Кайнарджийский мир. М., 1955
- Дьяконов И.М. Языки древней Передней Азии. М., 1967
- Дьяконов И.М., Старостин С.А. Хуррито-урартские и восточно-кавказские языки. – Древний Восток. Этнокультурные связи. М., Наука, 1988, стр. 164-207
- Заходер Б.Н. История восточного средневековья (Халифат и Ближний Восток). М., 1944
- Исмаилов Э.Р. Власть и народ. Послевоенный сталинизм в Азербайджане. 1945-1953 гг. Баку, 2003
- Исмаилов Э.Р. Азербайджан: 1953-1956 гг. Первые годы «оттепели». Баку, 2006
- Исмаилов Г.С. Азербайджан в системе раннебронзовой культурной общности Кавказа. Баку, 2008
- Кавказ и Средняя Азия в древности и средние века (история и культура). М., 1981
- Кавказ и Средиземноморье. Тбилиси, 1981
- Кавказ и Византия. Вып. 3, Ереван, 1982
- Керимов К. Султан Мухаммед и его школа. М., 1970
- Кудрявцев А.А. Дербентский проход. – «Вопросы истории», 1976, №8

- Кутелиа Т.С. Взаимоотношения Грузии с Сефевидским государством по нумизматическим данным (1501-1736). Тбилиси. 1977
- Куция К.К. Города Восточного Закавказья в XVI-XVII вв. Тбилиси, 1976
- Кушнарева К.Х., Чубинишвили Т.Н. Древние культуры Южного Кавказа. М., 1970
- Латышев В.В. Известия древних писателей о Скифии и Кавказе. – «Вестник Древней Истории». 1947, №1-4, 1949, №1-4
- Лысцев Б.П. Персидский поход Петра I. М., 1951
- Мамедов Т.М. Кавказская Албания в IV-V-VI вв. Баку, 1993
- Мамедова Г.Н. О походе В.Зубова в Азербайджан в 1796 г. Баку, 2003
- Мамедова Ф. Политическая история и историческая география Кавказской Албании (III в. до н.э. – VIII в. н.э.). Баку, 1986
- Махмудов Я.М. Взаимоотношения государств Аккоюнлу и Сефевидов с западноевропейскими странами. Баку, 1991
- Махмудов Ф.Р. Культура Юго-восточного Азербайджана в эпоху бронзы и раннего железа. Баку, 2008
- Маркова О.П. Россия. Закавказье и международные отношения в XVIII в. М., 1966
- Меликишвили Г.А. Урартские клинообразные надписи. М., 1960
- Меликишвили Г.А. К вопросу о характере древних закавказских и средневековых горских северокавказских обществ. – «История СССР», 1975, №6
- Минорский В.Ф. История Ширвана и Дербента. М., 1963
- Мунчаев Р.М. Кавказ на заре бронзового века. М., 1977
- Мусаева Т. Культура Азербайджана на рубеже эпох (20-30-ые годы XX столетия). Баку, 2015
- Мустафаев Дж.М. Северные ханства Азербайджана и Россия (конец XV-VI вв. – начало XIX в.). Баку, 1989
- Мустафазаде Т.Т. Азербайджан и русско-турецкие отношения в первой трети XVIII в. Баку, 1993
- Наджафова И.М. К вопросу о внешней политике Митридата из Мидии-Атропатены. – «Вестник Бакинского Университета». Вопросы гуманитарных наук, 2007, №3
- Насибов Ю.М. Азербайджан в V – первой половине XII вв. (по древнегрузинским источникам). Автореферат канд. дисс., Баку, 1985
- Новосельцев А.П. Города Азербайджана и Восточной Армении в XVII-XVIII вв. – «История СССР», 1959, №1
- Новосельцев А.П. Генезис феодализма в странах Закавказья. М., 1980
- Петрушевский И.П. Очерки по истории феодальных отношений в Азербайджане и Армении в XVI – начале XIX в. Л., 1949
- Пигулевская Н.В. Византия и Иран на рубеже VI – VII вв. М.-Л., 1946
- Пиотровский Б.Б. Археология Закавказья. Л., 1956
- Погребова М.И. Иран и Закавказье в раннем железном веке. М., 1977
- Рахмани А.А. Азербайджан в конце XVI-XVII вв. Баку, 1981
- Сейфадини М.А. Монетное дело и денежное обращение в Азербайджане XII-XV вв. Баку, 1981
- Семенов И.Г. Этнополитическая ситуация в Хазарии в 830-850-х гг. – «Восток», 2008, №3
- Смирнов Н.А. Мюридизм на Кавказе. М., 1963
- Смирнов Н.А. Политика России на Кавказе в XVI-XIX вв. М., 1958
- Сопов А.В. Проблема этнического происхождения и ее современное прочтение. – «Вестник Московского университета», 2008, №4
- Сотавов Н.А. Кавказ в политике России, Ирана и Турции в XV-VI вв. М., 1984
- Струве В.В. Этюды по истории Северного Причерноморья, Кавказа и Средней Азии. Л., 1968

- Табатадзе К.Г. «Тазкире» шаха Тахмасипа I как источник для истории народов Закавказья. Тбилиси, 1979
- Тереножкин А.И. Киммерийцы. Киев, 1976
- Техов Б.П. Скифы и Центральный Кавказ в VII-VI вв. до н.э. М., 1980
- Тивадзе Т.Г. Иранский вопрос во внешней политике Московского государства в конце XV и в начале XVII вв. Тбилиси, 1966
- Тревер К.В. Очерки по истории Кавказской Албании. М., 1960
- Эвлия Челеби. Книга путешествия (Извлечения из сочинения турецкого путешественника XVII в.). Перевод и комментарий. Вып. 2. Земли Северного Кавказа, Поволжья и Подонья. М., 1979; Вып. 3. Земли Закавказья и сопредельных областей Малой Азии и Ирана. М., 1983
- Яковлев Н.Ф. Древние связи языков Кавказа, Азии и Америки. – Труды института этнографии АН СССР, т.2, М., 1947, с.196-204

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
Giriş	.5
I hissə	
Qədim və orta yüzilliklər dövrü.	7
II hissə	
Yeni dövr.	15
III hissə	
Müasir dövr	27
Ədəbiyyat siyahısı	.35

История Азербайджана
(с древнейших времен до наших дней)

Программа курса для подготовки степени докторантов и диссертантов

Составитель: доктор философии по истории Нушаба Гулиева